

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ

Ενότητα 8: Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις της σεξουαλικότητας

Βενετία Καντσά

Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- ▶ Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- ▶ Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

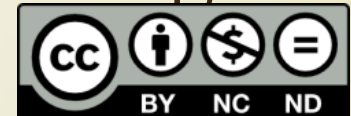
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Στόχοι ενότητας

- ▶ Στόχος της ενότητας είναι η επαφή με το ανθρωπολογικό ενδιαφέρον για τους πολλαπλούς τρόπους με τους οποίους η σεξουαλικότητα συναρτάται με κοινωνικο-οικονομικές, πολιτικές, πολιτισμικές σχέσεις και ενσώματες επιθυμίες. Επιμέρους στόχοι αφορούν τη γνωριμία με τις πρώτες ανθρωπολογικές προσπάθειες για μια καταγραφή της σεξουαλικότητας και τη κατανόηση του πως οι ανθρωπολογικές προσεγγίσεις της σεξουαλικότητας επηρεάστηκαν, καταρχήν, από τη θεωρία της κοινωνικής κατασκευής και στη συνέχεια από τη θεωρία της παραστασιακής επιτέλεσης.

Περιγραφή ενότητας

- Εισαγωγικά
- Σεξουαλικότητα και κοινωνικές επιστήμες
- Η μελέτη της σεξουαλικότητας από τη σκοπιά της ανθρωπολογίας
- Βιβλιογραφία της ενότητας

Εισαγωγικά

Οι κονστρουκτιβιστικές προσεγγίσεις του φύλου επηρρέασαν και τη μελέτη της σεξουαλικότητας.

Από τη δεκαετία του 1990 και μετά εμφανίζεται ένας ολοένα και μεγαλύτερος αριθμός κειμένων γύρω από τη σεξουαλικότητα σε όλο το φάσμα των κοινωνικών επιστημών, ενώ ο αναδυόμενος χώρος των lesbian and gay studies και αργότερα των queer studies διεκδικεί έντονα μια θέση στα ακαδημαϊκά ενδιαφέροντα.

Παρόλη την αρχική εντύπωση ότι η ενασχόληση με τη μελέτη της σεξουαλικότητας είναι σχετικά πρόσφατη, η αλήθεια είναι ότι χρονολογείται εδώ και αρκετές δεκαετίες. Όπως ισχυρίζεται η ανθρωπολόγος Kath Weston (1998), «υπάρχει ένα μακροχρόνιο ενδιαφέρον των κοινωνικών επιστημών – της ανθρωπολογίας, της ιστορίας, της κοινωνιολογίας, και της ψυχολογίας– για τη μελέτη της σεξουαλικότητας το οποίο όμως συχνά ξεχνιέται. Και αυτό γιατί η σεξουαλικότητα βρίσκεται σε κάθε πλευρά της κοινωνικής ζωής και δεν μπορεί να διαχωριστεί από την «ιστορία, τη τάξη, τη φυλή και μια σειρά άλλων κοινωνικών σχέσεων».

Σεξουαλικότητα και κοινωνικές επιστήμες

Οι κοινωνικές επιστήμες ενδιαφέρονται για τη σεξουαλικότητα

- ▶ Το έντονο ενδιαφέρον των κοινωνικών επιστημών για τη σεξουαλικότητα ξεκινάει στην πραγματικότητα τη δεκαετία του 1970 με θέματα που σχετίζονται με σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ ομοφύλων. Την δεκαετία του 1970 τα ηνία αυτής της διερεύνησης ανήκουν στην ψυχολογία, την κοινωνιολογία, την ιστορία, για να τα παραλάβουν τη δεκαετία του 1980 οι πολιτισμικές σπουδές, η κριτική της λογοτεχνίας καθώς και θεωρητικοί που υιοθετούν μεταδομιστικές προσεγγίσεις του φεμινισμού.

- ▶ Η θεωρητική ενασχόληση με θέματα ομοφυλοφιλίας προέκυψε σε μεγάλο βαθμό ως συνέπεια των πολιτικών κινητοποιήσεων, των αγώνων και των διεκδικήσεων του ομοφυλόφιλου κινήματος, που στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και τις αρχές του 1970, στην Ευρώπη και κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες, πρόβαλε το δικαίωμά του να βγει από τη σιωπή και την αφάνεια, και ζήτησε να αντιμετωπιστεί η ομοφυλοφιλία ως κοινωνικό και πολιτικό φαινόμενο –και όχι ιατρικό ή παθολογικό-, και να αναγνωριστεί η ομοφυλόφιλη ταυτότητα ως διαφορετική, αλλά ίση και εξίσου νόμιμη με την ετεροφυλόφιλη.
- ▶ Η έμπρακτη πολιτικοποιημένη δράση του κινήματος συνοδεύτηκε από την έκδοση βιβλίων, περιοδικών, εφημερίδων και φυλλαδίων τα οποία ασχολούνται αποκλειστικά με την ομοφυλόφιλη εμπειρία και αποτελούσαν μέρος της αγωνιστικής δράσης. Το μεγαλύτερο μέρος αυτής της γραπτής παραγωγής γράφεται έξω από τα πανεπιστήμια και εμφανίζεται υπό μορφή άρθρων σε ομοφυλόφιλες εφημερίδες και περιοδικά.

Ο ακαδημαϊκός χώρος ενδιαφέρεται για την ομοφυλοφιλία

- ▶ Την ίδια εποχή, καθώς εμφανιζόταν οι πρώιμες ριζοσπαστικές εκδόσεις, συνέβη μια σημαντική εξέλιξη. Ο ακαδημαϊκός χώρος άρχισε να στρέφεται στη μελέτη της ομοφυλοφιλίας. Σημαντικό ρόλο στη θεωρητική διερεύνηση της ομοφυλοφιλίας διαδραμάτισε η δουλειά ιστορικών όπως οι Michel Foucault, Jeffrey Weeks και John D' Emilio οι οποίοι ανέλαβαν να την απαλλάξουν από τις παθολογικές συνδηλώσεις της, και να δείξουν ότι τα συγκεκριμένα πολιτισμικά πλαίσια διαμορφώνουν κάθε φορά τη μορφή, τον τρόπο παρουσίασης, και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες συναντιούνται ομοφυλόφιλες εκδηλώσεις. Το ενδιαφέρον τους στράφηκε γύρω από την κατασκευή της έννοιας του ομοφυλόφιλου στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες, μια κατασκευή που την αποδίδουν στο λόγο περί σεξουαλικότητας που αναδύθηκε στη Δύση στα τέλη του 19ου αι. και τις αρχές του 20ου αι.

Η δημιουργία του όρου «ομοφυλόφιλος»

- Αναφορικά με τις δυτικές κοινωνίες ο όρος «ομοφυλόφιλος» αποτελεί νεολογισμό που επινοήθηκε μόλις το 1869, και δεν άρχισε να χρησιμοποιείται ευρέως παρά μόνο στις δεκαετίες του 1880 και του 1890 (Weeks 1979 :164). Η ανάδυση του όρου ομοφυλοφιλία και η ταξινόμηση του ομοφυλόφιλου ως διακριτού υποκειμένου είναι συνδεδεμένη με τις αλλαγές που επιβλήθηκαν εκείνη την εποχή στην ίδια την έννοια της σεξουαλικότητας. Σύμφωνα με τον Jeffrey Weeks, «Οι θεωρητικές ρίζες της έννοιας της σεξουαλικότητας βρίσκονται στις προσπάθειες των πρώτων σεξολόγων, στις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αι. και στα πρώτα χρόνια του 20ου αι. να συλλάβουν την ουσία αυτής της μυστήριας, αλλά παντοδύναμης ορμής της σεξουαλικότητας, μέσα από την κατηγοριοποίηση των διαφορετικών της εκδηλώσεων» (1987 32).

Κάρολος Δαρβίνος και Richard von Krafft-Ebing

Δύο σταθμοί είναι σημαντικοί στην ανάδυση αυτού του νέου λόγου περί σεξουαλικότητας.

- ▶ Ο πρώτος αφορά στην επίδραση του έργου του Κάρολου Δαρβίνου Η Καταγωγή του Ανθρώπου (1871), όπου υποστηρίζει ότι η σεξουαλική επιλογή, ο αγώνας για την ανεύρεση συντρόφου, δρα παράλληλα και ανεξάρτητα από τη φυσική επιλογή, δηλαδή τον αγώνα της επιβίωσης, με αποτέλεσμα η επιβίωση να εξαρτάται εν τέλει από τη σεξουαλική επιλογή και ο τελικός έλεγχος της βιολογικής επιτυχίας να βρίσκεται στην αναπαραγωγή. Η θέση αυτή προκάλεσε το ενδιαφέρον για τις σεξουαλικές «ρίζες» της ατομικής συμπεριφοράς.
- ▶ Ο δεύτερος είναι το έργο του Richard von Krafft-Ebing Psychopathia Sexualis (1886), στο οποίο ο συγγραφέας χρησιμοποιώντας 238 περιπτώσεις περιέγραφε το εγγενές ξέσπασμα της διαστροφής και σκιαγραφούσε το υποκείμενο ως σημαδεμένο για πάντα από τις σεξουαλικές του ορμές. Η ενασχόληση με την «διαστροφή» και το «αφύσικο» έριξε νέο φως στο «φυσικό». Την περίοδο αυτή η ετεροφυλοφιλία επινοήθηκε για να περιγράψει το «ομαλό», το «φυσικό». Η «φυσικότητα» της ετεροφυλοφιλίας ήταν το αποτέλεσμα της ακλόνητης πίστης στις εγγενείς διαφορές των φύλων και της πεποίθησης ότι η έμφυλη και η σεξουαλική ταυτότητα ήταν αναγκαστικά συνδεδεμένες μέσα από τη «φυσικότητα» της ετεροφυλόφιλης επιλογής.

Η «ομοφυλόφιλη ταυτότητα»

Το τέλος του 19ου αι. και οι αρχές του 20ου χαρακτηρίζονται από τη σύνδεση ανάμεσα στις ομοφυλόφιλες πρακτικές και την ανάδυση μιας συγκεκριμένης ομοφυλόφιλης ταυτότητας.

- ▶ Για τον Foucault (1978) αυτή η πληθώρα των ταξινομήσεων, αυτός ο πλούσιος λόγος πάνω στις σεξουαλικές ετερογένειες και η καταδίκη κάθε αποκλίνουσας συμπεριφοράς οδηγεί σε έναν «δια του Λόγου έλεγχο πάνω στη σεξουαλικότητα», σε μια ενσωμάτωση των «διαστροφών» και σε ένα νέο προσδιορισμό των ατόμων.
- ▶ Ο Weeks όμως κι άλλοι ιστορικοί ακολουθούν διαφορετική προβληματική. Ισχυρίζονται ότι οι προσπάθειες των πρώτων σεξολόγων είχαν να αντιμετωπίσουν το εξής παράδοξο: ενώ από τη μια προσπάθησαν μόνο να ρυθμίσουν και να ταξινομήσουν, από την άλλη, προσέφεραν το εφιαλτήριο για τον αυτοπροσδιορισμό και την ατομική και συλλογική αντίσταση των σεξουαλικών μειονοτήτων. Κατά συνέπεια, η ταυτότητα δεν αποτελεί αναγκαστικό συνεπακόλουθο του ιατρικού λόγου της εποχής, αλλά είναι, μάλλον, το προϊόν της δράσης των ίδιων των ενδιαφερομένων. Ο John D' Emilio (1983) ισχυρίζεται ότι για τις σεξουαλικές μειονότητες το να είναι σε θέση να αποδώσουν μια νέα έννοια στην διαφοροποίηση και στην ξεχωριστή ατομικότητά τους, το να βρουν μια νέα ταυτότητα ισοδυναμούσε με την ανακάλυψη ενός χάρτη που τους παρείχε τη δυνατότητα να εξερευνήσουν μια άγνωστη ως τότε περιοχή.

- ▶ Αυτό που είναι χαρακτηριστικό της δουλειάς των περισσότερων ιστορικών που ασχολήθηκαν με την ανάπτυξη του «μοντέρνου» ομοφυλόφιλου είναι η ενασχόληση με την ομοφυλόφιλη ταυτότητα, ανεξάρτητα από το αν την αντιμετωπίζουν ως έξωθεν επιβεβλημένη, όπως ο Foucault, ή αν την αποδίδουν στις ίδιες τις επιλογές των δρώντων υποκειμένων όπως ο Weeks. Οι ιστορικοί αυτοί παρόλο που κατόρθωσαν να απαλλάξουν την ομοφυλόφιλη ταυτότητα από τους παθολογικούς χαρακτηρισμούς της και να δείξουν ότι δεν πρόκειται για την εξωτερική εκδήλωση μιας κρυμμένης ουσίας, αλλά εγγράφεται στα κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια στα οποία συναντάται, δε φαίνεται, ωστόσο, να αμφισβητούν την ίδια την ιδέα περί ταυτότητας, την αντίληψη εκείνη σύμφωνα με την οποία ο σεξουαλικός προσανατολισμός του ατόμου αποτελεί την κατεξοχήν παράμετρο καθορισμού της συνολικής του ταυτότητας.

«Ομοφυλόφιλη ταυτότητα» και «πολιτική της ταυτότητας»

- Τα ενδιαφέροντά τους δεν μπορούν να γίνουν κατανοητά παρά μόνο αν ενταχθούν στο κλίμα της περιόδου της δεκαετίας του 1970 και ερμηνευθούν σε σχέση με την πρωτοκαθεδρία που γνώριζε τότε η «πολιτική της ταυτότητας» (identity politics), μια πολιτική που τόνιζε το «δικαίωμα στη διαφορά», - διαφορά από το κυρίαρχο πρότυπο του λευκού, ετεροφυλόφιλου άνδρα. Για τον Jeffrey Weeks, «Η ταυτότητα δεν είναι προορισμός, αλλά εκλογή. Όμως, σε μια κοινωνία όπου η ομοφυλόφιλη επιθυμία, θηλυκή ή αρσενική, εξακολουθεί να είναι αντικείμενο αποστροφής και άρνησης, η υιοθέτηση μιας γυναικείας ή ανδρικής ομοφυλόφιλης ταυτότητας συνιστά αναπόφευκτα μια πολιτική επιλογή» (1987: 47).

Κριτική στη «ταυτότητα»

Αντίθετα, νεότεροι ιστορικοί φαίνεται να διαφωνούν με την ιδέα ανάδυσης μιας διακριτής ομοφυλόφιλης ταυτότητας στις αρχές του αιώνα, και αντ' αυτού, επικεντρώνονται στις πολλαπλές θέσεις του υποκειμένου.

- ▶ Έτσι, η Martha Vicinus (1989) εξηγεί πώς οι σύγχρονες δυτικές αντιλήψεις περί λεσβιακής ταυτότητας και ιστορικής ανάδυσής της δεν μας επιτρέπουν να διερευνήσουμε άλλες μορφές γυναικείων ερωτικών σχέσεων που δεν εντάσσονται στα ήδη γνωστά πλαίσια της «ρομαντικής φιλίας» και του «γάμου μεταξύ γυναικών». Ισχυρίζεται ότι, μια ιστορία της γυναικείας ομοφυλοφιλίας θα πρέπει να είναι σε θέση να συμπεριλάβει και πρόσωπα που δεν διεκδικούν μια διακριτή λεσβιακή ταυτότητα, όπως η *femme*, η ανδρόγυνη, ή ακόμα και η περιστασιακή ερωμένη γυναικών.

- ▶ Λίγα χρόνια μετά, η Lisa Duggan εκφράζει ανοιχτά τη διαφωνία της με ιστορικούς όπως οι Foucault, Weeks και D' Emilio που εντοπίζουν την δημιουργία νέων, δυνάμει απελευθερωτικών, αλλά πάντα στατικών ομοφυλόφιλων ταυτοτήτων στο γύρισμα του αιώνα και αμφισβητεί την ιστορική εικόνα ευθύγραμμης μετάβασης από προγενέστερες μορφές γυναικείων σχέσεων στον σύγχρονο «λεσβιασμό», την ανάδυση, δηλαδή, μιας λεσβιακής υποκειμενικότητας και την δυνατότητα δημόσιας θέασής της στα τέλη του 19ου αι.. Η ίδια θεωρεί ότι η έννοια της «λεσβίας» εκείνη την εποχή ήταν μια έντονα αμφισβητούμενη ταυτότητα, καθώς, οι νέες ιστορίες της λεσβιακής ζωής και εμπειρίας ήταν ενταγμένες σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο δίκτυο αντιλήψεων γύρω από την έμφυλη ταυτότητα και τη σεξουαλικότητα (1993 :791-814).
- ▶ Παρόμοιες μετατοπίσεις συναντούμε και στο χώρο της ανθρωπολογίας.

Η μελέτη της σεξουαλικότητας από
τη σκοπιά της ανθρωπολογίας

Η σεξουαλικότητα ως «κοινωνικό προϊόν»

- ▶ Στο χώρο της ανθρωπολογίας από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 και τις αρχές του 1970 οι ανθρωπολόγοι αναγνώρισαν την ανάγκη να εξετάσουν τη σεξουαλικότητα μέσα στα ιστορικά και πολιτισμικά της πλαίσια. Η σεξουαλικότητα δεν νοείται πλέον ως μια εγγενής, φυσική και παγκόσμια ορμή, αλλά «ως ένα κοινωνικό προϊόν» (Rubin 1975 :166).
- ▶ Έτσι, για τις Elen Ross και Rayna Rapp (1981) η βιολογική βάση της σεξουαλικότητας βιώνεται πάντοτε μέσω της πολιτισμικής της μετάφρασης. Τα βιολογικά δεδομένα της σεξουαλικότητας δεν μιλούν από μόνα τους· πρέπει να εκφραστούν σε κοινωνικό επίπεδο. Αλλά αν τα βιολογικά δεδομένα δεν μιλούν από μόνα τους, το ίδιο ισχύει και για τα κοινωνικά. Σύμφωνα με τις ίδιες, μια κοινωνική προσέγγιση της σεξουαλικότητας θα πρέπει να διερευνήσει τα παρακάτω, τουλάχιστον, πλαίσια: α) τα οικογενειακά συστήματα και τα συστήματα συγγένειας στα οποία η σεξουαλικότητα είναι ενταγμένη, β) τις σεξουαλικές ρυθμίσεις και τους ορισμούς της κοινότητας, γ) τα εθνικά και παγκόσμια συστήματα –εκκλησιαστική πολιτική, νομικά συστήματα, κοινωνικές και οικονομικές δυνάμεις.

- ▶ Με το ίδιο σκεπτικό, η ομοφυλοφιλία απαλλάσσεται από τον χαρακτηρισμό της ως μια προσωπική παθολογία και αρχίζει να εξετάζεται σε σχέση με τις ιστορικές και πολιτισμικές της παραμέτρους. Οι ανθρωπολόγοι στηρίχτηκαν στη δουλειά της κονστρουκτιβιστικής σχολής της δεκαετίας του 1970, των John D' Emilio, Jeffrey Weeks, Mary McIntosh, καθώς και στη δουλειά του Michel Foucault, για να ισχυριστούν ότι συγκεκριμένα κάθε φορά πολιτισμικά πλαίσια ευθύνονται για τη μορφή και τον τρόπο παρουσίασης ομοφυλόφιλων εκδηλώσεων.

Εθνογραφίες ομοφυλόφιλων πρακτικών

- ▶ Την ίδια περίπου εποχή, από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 και καθόλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, πολλοί ανθρωπολόγοι ξεκίνησαν μία προσπάθεια συστηματικής καταγραφής και συλλογής πληροφοριών σχετικά με ομοφυλόφιλες πρακτικές στις διαφορές περιοχές του κόσμου.
- ▶ Οι εθνογραφικές καταγραφές της ομοφυλόφιλης συμπεριφοράς και ταυτότητας εκτείνονταν σε ένα αρκετά ευρύ φάσμα που περιελάμβανε μελέτες για την ανδρική ομοφυλόφιλη συμπεριφορά σε αστικά κέντρα του Μεξικού (Carrier 1976), τη θεσμοθετημένη ομοφυλοφιλία στην Βόρεια Αμερική (Whitehead 1981), το φαινόμενο του «berdache» στους Ινδιάνους της Βόρειας Αμερικής (Callender και Kochems 1983), την τελετουργική ομοφυλοφιλία στη Μελανησία (Herdt 1984), τις ερωτικές φιλίες μεταξύ γυναικών στο Lesotho (Gay 1986), τη γυναικεία ομοφυλοφιλία σε ορισμένες φυλές στη Βόρεια Αμερική (Blackwood 1984), την ύπαρξη των Hijras στην Ινδία (Nanda 1988), αλλά και τις λεσβιακές φεμινιστικές αντιλήψεις σε μια λεσβιακή κοινότητα της Νέας Ζηλανδίας (Dominy 1986).

Η κοινωνική κατασκευή της σεξουαλικότητας

- ▶ Με αναφορά στις κοινωνίες που μελετούσαν, οι ανθρωπολόγοι διατύπωσαν την άποψη ότι οι πρακτικές αυτές έχουν διαφορετικά νοήματα ανάλογα με τα ιστορικά και πολιτισμικά συμφραζόμενα. Κάποιοι από αυτούς προχώρησαν παραπέρα και διατύπωσαν την άποψη ότι, η επιλογή του ερωτικού συντρόφου -του ίδιου ή του άλλου φύλου- δεν είναι έμφυτη αλλά κοινωνικά προσδιορισμένη, ενώ κάποιοι, άλλοι ισχυρίστηκαν ότι και η ίδια η ερωτική επιθυμία είναι αποτέλεσμα ιστορικών και πολιτισμικών συνθηκών (Vance 1989).
- ▶ Ωστόσο, ανεξάρτητα από το ποια θέση καταλάμβαναν με αναφορά στη θεωρία της κοινωνικής κατασκευής της σεξουαλικότητας (περισσότερο ή λιγότερο ριζοσπαστική), το ερώτημα της σχέσης ανάμεσα στο φύλο και τη σεξουαλικότητα παρέμενε ανοιχτό. Κάποιοι επιχειρηματολογούν υπέρ της ύπαρξης πολλαπλών φύλων, πέρα της «γυναίκας» και του «άνδρα», ενώ, άλλοι αμφισβητούν τον δυϊσμό χωρίς όμως να νομιμοποιούν την ύπαρξη πολλών φύλων.

Σεξουαλικότητα και φύλο

- ▶ Το 1984 η Gayle Rubin διατύπωσε τη θέση ότι στο βαθμό που γυναίκες με ομόφυλες ερωτικές πρακτικές είναι καταπιεσμένες εξαιτίας του κοινωνικού τους φύλου αλλά και εξαιτίας της σεξουαλικότητάς τους είναι απαραίτητο να διαχωρίσουμε αναλυτικά το κοινωνικό φύλο (gender) από τη σεξουαλικότητα (sexuality), “το φύλο μπορεί να επηρεάζει τον τρόπο λειτουργίας του συστήματος της σεξουαλικότητας, και το σύστημα της σεξουαλικότητας να έχει τα δικά του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που ορίζονται από το φύλο. Όμως παρόλο που τα δύο σχετίζονται, δεν ταυτίζονται, και αποτελούν διαφορετικά πεδία άσκησης της κοινωνικής πρακτικής” (1984: 33). Για την Carole Vance αυτή η τοποθέτηση πρότεινε ένα καινούργιο πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο, “η σεξουαλικότητα και το κοινωνικό φύλο είναι χωριστά συστήματα αν και διαπλέκονται σε πολλά σημεία τους. Παρόλο που τα μέλη μιας κοινωνίας αντιλαμβάνονται αυτή τη σχέση ως φυσική και αδιάρρηκτη η ίδια η σχέση διαφοροποιείται ιστορικά και δια-πολιτισμικά” (1991: 876).
- ▶ Η διαφοροποίηση της σεξουαλικότητας από το κοινωνικό φύλο και η μετατόπιση του ενδιαφέροντος στο τρόπο που αρθρώνονται αυτές οι δύο έννοιες επέτρεψε την αμφισβήτηση της αντίληψης σύμφωνα με την οποία το κοινωνικό φύλο (gender) εκφράζεται διαμέσου της σεξουαλικότητας και ότι κάθε βιολογικό φύλο (sex) έχει μια συγκεκριμένη σεξουαλικότητα.

Βιολογικό φύλο, έμφυλη ταυτότητα και ερωτική επιλογή

- ▶ Έτσι η εθνογραφική καταγραφή της ομοφυλοφιλίας βρέθηκε αντιμέτωπη με το πρόβλημα του ότι, αν δεχτούμε ότι η ομοφυλόφιλη ταυτότητα είναι μια δυτική επινόηση και ότι δεν υπάρχει μια αναγκαστική σύνδεση ανάμεσα σε βιολογικό φύλο, έμφυλη ταυτότητα και ερωτική επιλογή, τι είναι εκείνο που μπορεί να γίνει αντικείμενο παρατήρησης και διερεύνησης σε άλλες κοινωνίες; Το εγχείρημα του να κάνεις την ομοφυλοφιλία ορατή αποδεικνύεται ιδιαίτερα δύσκολο και προβληματικό μόλις κανείς ρωτήσει τι είναι αυτό που νοείται ως ομοφυλοφιλία σε ένα διαπολιτισμικό πλαίσιο.
- ▶ Για παράδειγμα, διερευνώντας τις τελετουργίες ανταλλαγής σπέρματος στη Μελανησία, τι είναι εκείνο που εξετάζει κανείς; Πού εστιάζει; Στις ομοφυλόφιλες πρακτικές μεταξύ ανδρών διαφορετικής γενιάς, ή στη διαδικασία μεταβίβασης δύναμης από γενιά σε γενιά;

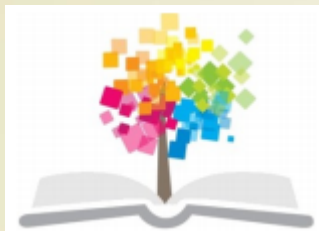
Νέα εθνογραφικά ενδιαφέροντα

- ▶ Το αποτέλεσμα ήταν να εμφανιστούν στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 μια σειρά από εθνογραφικές μελέτες που προσέγγιζαν τη σεξουαλικότητα ως ανεξάρτητη μεταβλητή και τη μελετούσαν σε σχέση με την ορολογία (Parker 1991, Tan 1995, Lang 1999), την συγγένεια (Weston 1991), την μετακίνηση και μετανάστευση (Newton 1993), τη δημιουργία κοινοτήτων (Kennedy 1993), την κατανάλωση (Weston 1993), το φύλο (Lewin 1993, Lancaster 1995, de Zalduondo και Bernhard 1995, Kulick 1998) την ταυτότητα (Wekker 1999, Wieringa 1999). Οι ανθρωπολόγοι που δουλεύουν σε αυτό το χώρο δεν συγχέουν το βιολογικό φύλο, το κοινωνικό φύλο και τη σεξουαλικότητα, αλλά αντίθετα, καταδεικνύουν ότι το δυτικό μοντέλο σύμφωνα με το οποίο υπάρχει αναγκαστική σύνδεση ανάμεσα σε βιολογικό φύλο (sex), έμφυλη ταυτότητα (gender identity) και το υποκείμενο της ερωτικής επιλογής (sexual object choice), είναι ανεπαρκές για τη μελέτη ομόφυλων ερωτικών πρακτικών σε άλλες, και πολύ συχνά στις ίδιες τις δυτικές κοινωνίες.
- ▶ Το έργο της Judith Butler που θα δημοσιευτεί εκείνη περίπου την εποχή το 1990 προσέφερε την δυνατότητα για περαιτέρω διερευνήσεις της σχέσης του φύλου με τη σεξουαλικότητα.

Βιβλιογραφία

- Caplan, Pat. 1987. «Introduction». Στο *The Cultural Construction of Sexuality*, Pat Caplan (επιμ.), 1-30. Λονδίνο-Νέα Υόρκη: Tavistock Publications Ltd.
- * Γιαννακόπουλος, Κώστας. 2006. «Ιστορίες σεξουαλικότητας». Στο *Σεξουαλικότητα. Θεωρίες και Πολιτικές της Ανθρωπολογίας*, Κώστας Γιαννακόπουλος (επιμ.), 17-102. Αθήνα: Αλεξάνδρεια: Αθήνα.
- * Foucault, Michel. 1976 [μτφ. στα ελληνικά 1978]. *Η Ιστορία της Σεξουαλικότητας. Τόμος Ι. Η Δίψα της Γνώσης*. Αθήνα: Ράππα.
- Fuss, Diana 2006 [1989] «Λεσβιακές και γκέϊ θεωρίες. Το πρόβλημα της πολιτικής της ταυτότητας». Στο *Φεμινιστική Θεωρία και Πολιτισμική Κριτική*, επιμ. Αθηνά Αθανασίου, 543-569. Αθήνα: νήσος.
- Kantsa, Venetia. 2010. «VIZIBILITY’: Women, same-sex sexualities and the subversion (?) of gender». Στο Eugenia Georges and Chrissy Moutsatsos (επιμ.), ειδικό τεύχος “Re-visiting Sex and Gender in Contemporary Greek Ethnography” *Journal of Mediterranean Studies* 18(2): 213-240.
- Newton, Esther. 1988 [reprinted 2000]. «Of Yams, Grinders, and Gays: The Anthropology of Homosexuality». Στο *Margaret Mead Made Me Gay. Personal Essays, Public Ideas*, 229-237. Ντάραμ-Λονδίνο: Duke University Press.
- Ortner, Sherry, Harriet Whitehead (επιμ.). 1981. *Sexual Meanings. The Cultural Construction of Sexuality*. Κάιμπριτζ: Cambridge University Press.
- Ross, Ellen και Rayna Rapp. 1983. «Sex and Society: A Research Note from Social History and Anthropology». Στο *Powers of Desire. The Politics of Sexuality*, eds. Ann Snitow, Christine Stansell and Sharon Thompson, 51-73. Νέα Υόρκη: Monthly Review Press.

- Rubin, Gayle S. 1984. «Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality». Στο *Pleasure and Danger: Exploring Female Sexuality*, επιμ. Carole Vance. Επανεκτύπωση στο *The Lesbian and Gay Studies Reader* (1993), επιμ. Henry Abelove, Michele Aina Barale, David. M. Halperin, 3-44. Λονδίνο-Νέα Υόρκη: Routledge [ή Rubin, Gayle S. 2006 «Σκέψεις για τη σεξουαλικότητα: Σημειώσεις για μια ριζοσπαστική θεωρία των πολιτικών της σεξουαλικότητας». Στο *Σεξουαλικότητα. Θεωρίες και Πολιτικές της Ανθρωπολογίας*, Κώστας Γιαννακόπουλος (επιμ.), 401-481. Αθήνα: Αλεξάνδρεια].
- Vance, Carole S. 1984. «Pleasure and Danger: Towards a Politics of Sexuality». Στο *Pleasure and Danger: Exploring Female Sexuality*, Carole S. Vance (επιμ.), 1-27. Βοστώνη: Routledge & Kegan Paul.
- Vance, Carole S. 1991 «Anthropology Rediscovered Sexuality: A Theoretical Comment». Στο *Soc.Sci.Med.* 33(8): 875-884. [ή Vance, Carole S. 2006 «Η ανθρωπολογία ανακαλύπτει εκ νέου τη σεξουαλικότητα: Ένα θεωρητικό σχόλιο». Στο *Σεξουαλικότητα. Θεωρίες και Πολιτικές της Ανθρωπολογίας*, Κώστας Γιαννακόπουλος (επιμ.), 103-138. Αθήνα: Αλεξάνδρεια].
- Weeks, Jeffrey. 1987. «Questions of Identity». Στο *The Cultural Construction of Sexuality*, επιμ. Pat Caplan, 31-51. Λονδίνο: Tavistock Publications Ltd [ή Weeks, Jeffrey 2006 «Ζητήματα ταυτότητας». Στο *Σεξουαλικότητα. Θεωρίες και Πολιτικές της Ανθρωπολογίας*, Κώστας Γιαννακόπουλος (επιμ.), 139-168. Αθήνα: Αλεξάνδρεια: Αθήνα].
- Weston, Kath. 1993. «Lesbian/Gay Studies in the House of Anthropology». *Annual Review of Anthropology* 22: 339-367.
- Weston, Kath. 1998. «the bubble, the burn and the simmer». Στο *longslowburn. sexuality and social science*, 1-27. Νέα Υόρκη-Λονδίνο: Routledge. [ή Weston, Kath 2006 «Η φούσκα, το κάψιμο και ο κοχλασμός. Εντάσσοντας τη σεξουαλικότητα στην κοινωνική επιστήμη». Στο *Σεξουαλικότητα. Θεωρίες και Πολιτικές της Ανθρωπολογίας*, Κώστας Γιαννακόπουλος (επιμ.), 483-526. Αθήνα: Αλεξάνδρεια].

ΤΕΛΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Βενετία Καντσά Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

